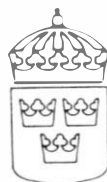

Motion till riksdagen

1988/89:So1

av Lars Werner m. fl. (vpk)

med anledning av prop. 1987/88:176 om
äldreomsorgen inför 90-talet

Mot.
1988/89
So1-2

De mål och riktlinjer för äldreomsorgen som uttryckts av bl. a. äldreberedningen och i nu föreliggande proposition är i överensstämmelse med den uppfattning som förts fram av vpk. Men för att målsättningarna skall kunna omsättas i praktiken behövs det betydligt större resurser än vad samhället förfogar över i dag för vård och omsorg. Och det behövs styrmedel för att verksamheterna skall få det innehåll som propositionen syftar till.

Redan i dag finns en rad rättigheter fastställda i lag, enligt hälso- och sjukvårdslagen, socialtjänstlagen och lagen om särskilda omsorger. Men ändå är det många kommuner och landsting som inte fullföljer sina lagstadgade skyldigheter. Erfarenheten har visat att inte ens domstolsutslag i tvister om service och omsorg är tvingande för huvudmännen. Inte heller anvisas några vägar i propositionen om äldreomsorgen som garanterar att de grundläggande principerna om självbestämmande, trygghet och valfrihet blir tvingande för huvudmännen.

Personalfrågor inom äldreomsorgen

Den viktigaste förutsättningen för att klara av fastställda kvalitetskrav i äldreomsorgen är möjligheten att rekrytera personal och behålla redan anställda. I propositionen redovisas utförligt förväntat personalbehov, rekryteringsproblem och den höga personalomsättning som råder inom många kommuner. Föredragande statsråd anger också att personalproblemen kan komma att öka under det närmaste årtiondet.

Mot den bakgrunden är de konkreta åtgärder som föreslås i propositionen otillräckliga för att trygga personalförsörjningen.

I propositionen uttalas att kommuner och landsting bör ge hög prioritet åt personalpolitiska insatser inom äldreomsorgen. Dessa insatser bör enligt propositionen syfta till att minska personalomsättning och sjukfrånvaro, att höja tjänstgöringsgraden och förbättra rekryteringsmöjligheterna. Socialstyrelsen ges i uppdrag att inom två år redovisa en uppföljning och utvärdering av utvecklingen och får disponera 1 milj. kr. årligen under två år för att samla in och sprida idéer för att förbättra personalförsörjningen inom äldreomsorgen. Som exempel på åtgärder för att minska personalomsättningen anges vidareutveckling av arbetslagen, större befogenheter för det enskilda vårdbiträdet att tillsammans med hjälpmottagaren bestämma utformningen av hjälpen, återkommande fortbildning, tillgång till tekniska hjälpmedel och

ökning av tjänstgöringsgraden.

Vpk har i motion 1986/87:So232 lagt förslag om bl.a. kontinuerlig fortbildning på arbetstid och ökat inflytande över arbetet för vårdbiträdena och hjälpmottagarna. Vi tycker givetvis det är bra att detta nu framhålls i propositionen, men enligt vår mening behöver socialtjänstlagen kompletteras med tillämpningsföreskrifter för att stärka hjälpmottagarnas rätt till verkligt inflytande.

När det gäller ökning av personalens tjänstgöringsgrad för att minska personalomsättningen så kan det ske på flera sätt. Föredragande statsråd anför endast att arbetet måste organiseras så att det går att arbeta heltid utan att bli utsliten i förtid.

Vidare framhålls i avsnittet om resursanvändningen att kommunerna bör hitta alternativa och mindre personalkrävande arbetsmetoder inom hemtjänsten. Så föreslås att rena serviceuppgifter kan utföras av andra än hemtjänstens personal. För det ändamålet föreslås 3 milj. kr. årligen under två år av utvecklingsmedlen inom ramen för statsbidraget till den sociala hemhjälpen.

Enligt vpk:s mening står förslaget om att bryta ut det rena servicearbetet ur hemtjänsten i motsatsställning till vad som anförs tidigare i propositionen om vikten av en bred yrkesroll och att hemtjänstarbetet inte styckas upp i olika delar och specialiseras. En sådan uppdelning får också konsekvenser för hjälpmottagarna då flera olika personalgrupper skall in i hemmen. Och, även om personalomsättningen bland hemtjänstpersonalen då minskar, så är det inte troligt att samma effekter uppnås vad gäller städfunktioner, matleveranser och eventuella andra uppgifter, som kan hänföras till servicefunktioner.

Enligt vpk:s mening är det bästa sättet att minska tyngden i hemtjänstarbetet att korta arbetsdagarna med bibehållen lön. Del av arbetstidsförkortningen skulle kunna ge utrymme för vidareutbildning, handledning, kamratstöd och ge tid för reflexion. På så sätt skulle också tjänstgöringsgraden öka omedelbart för de 86 % som nu arbetar deltid.

Utbildning

En förutsättning för att täcka det ökande behovet av hemtjänst är tillgång på adekvat utbildad personal. I dag har endast cirka hälften av vårdbiträdena inom hemtjänsten utbildning för arbetsuppgifterna. Men detta innebär inte att hälften av hemtjänstens personal saknar kunskaper för sitt arbete. Många som saknar den formella utbildningen har en erfarenhetsbaserad kunskap som ibland undervärderas.

För att de som arbetar inom den sociala hemtjänsten skall klara av att svara för både vård- och serviceuppgifter krävs en basutbildning. Därutöver bör utbildningen vara flexibel så att personalen fortlöpande kan välja utbildningsdelar som har ett klart samband med just deras arbete. Det är särskilt viktigt att kunskaper som kan ge en ökad förståelse för äldre människor och deras behov får ett stort utrymme. Konkret kunskap om hur dagens och morgondagens pensionärer levt sina liv kan ge ökad förståelse för olika behov hos äldre människor. Behovet av utbildning för hemtjänstens personal kommer att bli ännu större än i dag och därmed behövs det konkreta program

Mot. 1988/89

So1

för i vilken takt personalen kan utbildas. Med den ekonomiska situation som för närvarande råder i många kommuner finns en uppenbar risk för att en stor del av hemtjänstens personal inte kommer att få möjlighet till utbildning inom yrkesområdet. Utbildning för social hemtjänst bör därför genomföras med statligt stöd genom länsarbetsnämnderna.

Mot. 1988/89

So1

Vårdens innehåll

Många av de brister i hemtjänstens kvalitet som bl. a. tar sig uttryck i att institutionsrutiner tillämpas, är en direkt följd av ett otillräckligt antal anställda. Att många hjälptagare blir isolerade i hemmet och ställs utanför delaktigheten i samhället beror inte på att vårdpersonalen saknar vilja utan på att de saknar tid.

På samma sätt är den otillräckliga personaltätheten orsaken till att de som vårdas på institutioner inte får bestämma över mattider, sänggående och andra viktiga personliga behov. I den situationen är det poänglöst att tala om att personalen måste vara lyhörd för varje individs önskemål och att detta skall sättas i centrum. Vårdinnehållet är direkt avhängigt personaltätheten både i öppen- och slutenvård. Därför bör nya normer för personaltäthet inom olika vårdformer utarbetas och antas som komplement till hälso- och sjukvårdslagen och socialtjänstlagen.

Rehabilitering i öppen vård

Med ett ökat antal äldre som vårdas i hemmen ökar också kraven på rehabiliteringsresurser. Sjukgymnaster och arbetsterapeuter är de yrkesgrupper som utför den direkta funktionsträningen och instruerar övrig personal och anhöriga. Till deras arbetsområde hör också arbetsmiljön för personalen inom äldreomsorgen och utprovning av tekniska hjälpmedel.

För närvarande är det alldeles för få tjänster för sjukgymnaster och arbetsterapeuter i primärvården för att det skall vara möjligt att utöka deras ansvarsområden.

För att hemsjukvården skall bli meningsfull behöver den förstärkt rehabiliteringsinsatser så att de som vårdas i hemmen så länge som möjligt kan behålla sina fysiska och psykiska funktioner.

Sjukvårdshuvudmännen bör därför få i uppdrag att fastställa planer för antalet sjukgymnaster och arbetsterapeuter efter invånarantal i kommunerna.

Statsbidrag till ålderdomshem och hemtjänst

Fr. o. m. 1989 utgår årsarbetarbidrag även till vårdpersonal på ålderdomshem. Kostnaden för detta beräknas till 740 milj. kr. årligen. Samtidigt slopas schablonbeloppet per ålders- och förtidspensionär vilket uppgått till 250 kr. och enligt förslag i budgetpropositionen för 1988 skulle schablonbeloppet höjas fr. o. m. 1989 till 400 kr.

I samband med överenskommelsen om statsbidrag till ålderdomshemmen som fattades av socialdemokraterna och de borgerliga partierna beslutades

om ytterligare höjning av statsbidraget till äldreomsorgen med 275 milj. kr.

På så sätt kommer 540 miljoner av den totala kostnaden för statsbidragen till ålderdomshemmen att utgå genom omfördelning av befintliga statsbidrag till äldreomsorgen. Vpk har klart deklarerat att ålderdomshemmen skall ha statsbidrag och att hela kostnaden för dessa skall motsvaras av extra statsbidrag.

Det är också nödvändigt att dessa statsbidrag förbinds med krav på standardförbättrande åtgärder för de ålderdomshem som ej uppfyller rimliga krav på boende- och arbetsmiljö. Förslagsvis bör statsbidragen utgå under förutsättning att kommunen förpliktigar sig att under viss tidsperiod höja standarden så att bostaden uppfyller de krav som anges i bostadsutskottets betänkande 1987/88:12 om bostadslån till nybyggnad av ålderdomshem.

För att den sociala hemtjänsten skall kunna byggas ut både kvantitativt och kvalitativt behövs riktade statsbidrag utöver årsarbetarbidraget. Hemtjänstens arbete måste grundas på anställd personal. Om föreningar och enskilda åtar sig uppgifter inom vård och service försvåras hjälpmottagarnas möjligheter till inflytande och riskerna ökar för att många olika personer kommer in i hemmet. Därför bör det tidigare statsbidraget per ålders- och förtidspensionär återställas och riktas till hemtjänsten.

Särskilda slutenvårdsformer

De flesta äldre bor i dag hemma. Bara 5 % av dem som är yngre än 80 år bor på någon form av institution. Av dem som är mellan 80 och 84 år bor 85 % hemma. Av dem som är över 90 år bor bara hälften på institution, oftast ålderdomshem, men också sjukhem, långvård eller inom den psykiatriska vården.

Det finns i dag ca 48 000 platser på ålderdomshem och genomsnittsåldern på dem som bor där är 85 år.

Många olika alternativ kommer att behövas inom äldreomsorgen. Det är inte säkert att ett eget boende alltid är det bästa. Ensamheten och isoleringen kan vara mycket svår för en äldre och hur mycket man än lyckas bygga ut hemtjänsten så kan det bli ensamt i alla fall. I Stockholm t. ex. bor hälften av de gamla helt ensamma och i vissa stadsdelar, såsom Kungsholmen, bor 90 % helt ensamma.

De 300 000 människor som i dag får hjälp av hemtjänsten får i genomsnitt bara hjälp fyra timmar i veckan. Det betyder drygt en halvtimme om dagen i omsorg. Eftersom andelen mycket gamla människor kommer att öka är det nödvändigt att satsa på olika former av gemensamhetsboende. Gruppboende, ålderdomshem, långvårdplatser, boende i servicehus och andra – kanske helt nya – former av kollektivboende måste utvecklas.

Många äldre människor kommer att behöva en total omvårdnad på grund av att de är eller blir så gamla. Många kommer också att behöva en kvalificerad sjukvård. Sådan omvårdnad kommer inte att kunna erbjudas i det egna hemmet även med en fullt utbyggd hemtjänst.

De människor som i dag bor på institution behöver mycket hjälp: 35 % behöver hjälp med maten, 14 % behöver matas, 55 % behöver hjälp med sänggåendet. Omkring 30 % är rullstolsbundna.

Mot. 1988/89
So1

Äldre människor skall ha rätt till ett eget boende och kunna bo kvar i sin egen bostad så länge som möjligt, men i situationer av vårdbehov måste attraktiv och kvalificerad institutionsvård kunna erbjudas. Valfrihet, trygghet och integritet i vilken livssituation äldre människor än befinner sig i måste vara ledande när kommuner och landsting planerar äldreomsorgen.

Enligt propositionens förslag åläggs kommunerna genom socialtjänstlagen att planera insatserna inom äldreomsorgen i samverkan med landstingskommunerna. Däremot skall planeringsskyldigheten inte ytterligare preciseras på central nivå genom särskilt utfärdade bestämmelser. Planeringsskyldigheten innebär inte heller att kommunerna åläggs att utarbeta särskilt plandokument för äldreomsorgen.

Enligt vpk:s mening är det dock angeläget att planeringen kan följas centralt för att avstämningar skall kunna göras om hur de fastställda målen uppfylls. Socialstyrelsen bör därför få i uppdrag att på lämpligt sätt följa och redovisa den kommunala planeringen av insatserna inom äldreomsorgen.

Anhörighetsstödet

I äldrepropositionen föreslås ett visst anhörighetsstöd. Det kan vara befogat med ett sådant, men ett anhörighetsstöd får aldrig användas till underlåtelse att bygga ut äldreomsorgens viktigaste grundstenar – hemtjänsten och olika former av gemensamhetsboende.

Konsekvenserna av anhörighetsstödet måste noga följas så att vi inte plötsligt står inför en situation med krav på kvinnor att axla ansvaret för vård och omsorg som samhället rätteligen skall svara för.

Vi vill särskilt framhålla nödvändigheten av att anställda närståendevårdare inte bara formellt har rätten till avlöning från hemtjänst och primärvård. Ledigheten för närstående måste schemaläggas så att deras arbetsbörda blir rimlig. Den måste räknas in vid bedömningen av behovet av hemtjänstpersonal.

Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen föreslår regeringen att ta initiativ till försöksverksamhet med 6-timmars arbetsdag inom den sociala hemtjänsten,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av konkreta program för utbildning av den sociala hemtjänstens personal och statligt stöd till utbildningen enligt motionens förslag,
3. att riksdagen hos regeringen begär förslag om tillämpningsföreskrifter som komplement till socialtjänstlagen för att befästa hjälpmottagarnas bestämmelserätt över hemtjänstens innehåll,
4. att riksdagen hos regeringen begär lagförslag som möjliggör att kommuner och landsting som inte fullföljer sina skyldigheter enligt socialtjänstlagen, omsorgslagen och hälso- och sjukvårdslagen åläggs vitesföreläggande,

5. att riksdagen hos regeringen hemställer om uppdrag till socialstyrelsen att utarbeta normer för personaltäthet inom hemtjänst, rehabilitering i öppenvård och inom de särskilda slutenvårdsreformerna för äldre,

6. att riksdagen hos regeringen begär förslag om att socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen kompletteras med normer för personaltäthet enligt motionens förslag,

7. att riksdagen beslutar att statsbidrag skall utgå till kommunernas hemtjänst med 400 kr. per ålders- och förtidspensionär fr. o. m. den 1 januari 1989,

8. att riksdagen hos regeringen begär att socialstyrelsen ges uppdraget att följa och för riksdagen redovisa den kommunala planeringen av insatserna inom äldreomsorgen.

Stockholm den 10 oktober 1988

Lars Werner (vpk)

Bertil Måbrink (vpk)

Lars-Ove Hagberg (vpk)

Margó Ingvardsson (vpk)

Berith Eriksson (vpk)

Bo Hammar (vpk)

Hans Petersson (vpk)